

Vabadus, turvalisus ja õigus kõigi jaoks

Justiits- ja siseküsimused Euroopa Liidus

Välja antud kõigis Euroopa Liidu ametlikes keeltes: eesti, hispaania, hollandi, inglise, itaalia, kreeka, leedu, läti, malta, poola, portugali, prantsuse, rootsi, saksa, soome, slovaki, sloveeni, taani, tšehhi ja ungari keeles.

Selle brošüüri ning muud lühikest ja selget teavet ELi kohta leiab võrguküljelt europa.eu.int/comm/publications

Euroopa Komisjon
Pressi ja teabe peadirektoraat
Väljaanded
B-1049 Brüssel

Käsikiri valmis jaanuaris 2004

Kaanepilt: Bilderbox.com

Kataloogiandmed leiate käesoleva väljaande lõpust.

Luxembourg: Euroopa Ühenduste Ametlike Väljaannete Talitus, 2005

ISBN 92-894-6712-6

© Euroopa ühendused, 2005
Paljundamine lubatud.

Printed in Belgium

TRÜKITUD VALGELE KLOORIVABA TEHNOLOOGIAGA TOODETUD PAPERILE

Vabadus, turvalisus ja õigus kõigi jaoks

Justiits- ja siseküsimused Euroopa Liidus

Sisukord

Sissejuhatus	3
Põhiõiguste tagamine	4
Mida tähendab olla Euroopa Liidu kodanik	6
Võrdsed õigused kõigile	8
Igapäevamured	10
Teel ühise varjupaigapoliitika loomisele	15
Euroopa Liidu piiri tugevdamine	16
Võitlus terrorismi ja organiseeritud kuritegevusega	17
Avardunud rahvusvaheline mõõde	21
Loe lisaks	22

Sissejuhatus

Üks hüvedest, mida Euroopa Liit oma kodanikele pakub, on õigus vabalt ELis ringi liikuda ning elada ja töötada ükskõik millises ELi liikmesriigis. Selle eelise täielikuks ärakasutamiseks peavad Euroopa kodanikud olema kindlad, et olenemata sellest, millises ELi liikmesriigis nad viibivad, saavad nad ühtviisi turvaliselt elada oma igapäevast elu ja teha oma tööd, olles kaitstud kuritegevuse eest, ning et neile on tagatud võrdsetel alustel juurdepääs õiguskaitsele.

Seda eesmärki mainiti juba Maastrichti lepingus (1992), kuid 1999. aasta oktoobris Soomes Tamperes toimunud

erakorralisel tippkohtumisel haarasid Euroopa Liidu juhid sellest teemast tõsiselt kinni. Nad jõudsid kokkuleppele, mida tuleks teha, et muuta liit „vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevaks alaks“. Selleks peavad olema tagatud Euroopa kodanike põhiõigused ja kindlustatud seaduslikult Euroopas elavate ELi mitte kuuluva riigi kodanike õiglane kohtlemine. Koostööst tuleb varjupaiga- ja immigratsioonipoliitika, viisade väljaandmine ja ELi välispiiride kontrollimine. Tegelikuses tähendab see tihedat koostööd riikide politseijõudude, tolli- ja immigratsiooniametnike ning kohtute vahel.

Sloveenia (pildil pealinn Ljubljana) ja teised uued liikmesriigid on vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala osaks alates ELiga liitumisest.

© ERM Photo/Antonio Bar

Põhiõiguste tagamine

Eurooplased hindavad kõrgelt vabadust ja õigust ning need on Euroopa Liidu nurgakivid. ELi liikmesriigid on kindlalt pühendunud demokraatiale, inimõiguste austamisele ja õigusriigi põhimõtetele. Kuid vabadust ja õigust saab täiel määral nautida vaid turvalises keskkonnas. Seepärast ongi ELi liikmesriikide valitsused otsustanud tagada vabaduse, turvalisuse ja õiguse kõigile inimestele Euroopa Liidu piires.

Vabadus ei puuduta ainult isikute liikumist, vaid tähendab ka teatud kindlaid põhiõigusi, näiteks õigust vabadusele ja turvalisusele; võrdsust seadusandluse ees; mõtte-, sõna- ja teabevabadust; õigust heale valitsemistavale ning ELi institutsioonide kohust heastada üksikisikule tekitatud mis tahes kahju. Need õigused on igaühel, kes elab seaduslikult Euroopa Liidus — olgu ta ELi kodanik või mitte.

2000. aastal vastuvõetud põhiõiguste harta sätestab selgelt isiklikud, poliitilised, majanduslikud, sotsiaalsed ja kodanikuõigused, mida kõik Euroopa Liidu rahvad võivad kasutada. Harta tuleb liita uue ELi põhiseadusega ja sellest saab seaduslik moodopuu, mille abil hinnata, kas üksikisiku õigused on tagatud.

ELi kodanik saab elada ja töötada ükskõik millises ELi riigis.

Kandidaatriigid peavad samuti pühendama inimõiguste ja ELi põhiõiguste kaitsmisele, järgides sama kõrgeid standardeid. See on kindlasti üks liitumisläbirääkimiste alustamise tingimus. Lisaks sellele võib sanktsioone rakendada iga Euroopa Liidu liikmesriigi suhtes, kes neid õigusi tõsiselt ja pidevalt rikub, või kui on tõenäoline, et

ta seda teeb. Näiteks võib peatada tema hääletamisõiguse Euroopa Liidu nõupidamistel, võttes sellega riigilt ära sõnaõiguse väljapakutud Euroopa poliitikate ja õigusaktide kohta ning takistades juurdepääsu ELi abirahale. Seni pole EL selliseid abinõusid veel rakendanud.

Uued liikmesriigid

Euroopa Liidu uusimad liikmed 2004. aasta maist on Eesti, Küpros, Leedu, Läti, Malta, Poola, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi ja Ungari.

Lähiminevikus on paljud neist riikidest võidelnud visalt oma vabaduse, turvalisuse ja õiguse eest ning kõik nad hindavad kõrgelt neid olulisi põhimõtteid.

Euroopa Liidu liikmesriikidena rakendavad nad justiits- ja siseküsimuste valdkonnas ELi õigusakte, mis tuginevad inimõiguste austamise põhimõttele, läbipaistvusele ja heale valitsemistavale. Uued liikmed jagavad ka ühiseid eesmärke, nagu kohtuotsuste vastastikune tunnustamine, ühine immigratsiooni- ja varjupaigapoliitika ning kohtu ja politsei koostöö parandamine.

Seda tehes kinnitavad uued liikmesriigid usaldust oma kohtu, politsei ja piirivalve vastu nii oma kodanike kui ka teiste ELi kodanike hulgas.

Mida tähendab olla Euroopa Liidu kodanik

Euroopa Liidu kodakondsus ei asenda riiklikku kodakondsust, vaid täiendab seda. Teisisõnu, ELi kodanikuks olemine annab lisaõigused ja -kohustused. Näiteks saate te hääletada või kandideerida europarlamenti valimistel oma elukohajärgses ELi liikmesriigis, olenemata sellest, kas see on teie kodumaa.

Ühtlasi annab ELi kodakondsus õiguse reisida vabalt liidu piires (tingimusel, et teil on kaasas pass või ID-kaart) ja asuda elama ükskõik millisesse paika liidu territooriumil. Täna on umbes viis miljonit inimest kasutanud seda õigust ning asunud elama mõnesse teise ELi liikmesriiki, rääkimata miljonitest inimestest, kes töötavad iga päev naaberriigis või kolivad välismaale ajutiselt õpingute perioodiks.

Kodakondsus toob kaasa ka kohustused: kui ELi kodanikud tahavad elada mõnes teises ELi liikmesriigis, peavad nad näitama, et neil on töökoht või neil on piisavalt raha, et mitte muutuda koormaks teise riigi sotsiaalkindlustussüsteemile. Samuti peab neil olema tervisekindlustus.

Mõnikord peavad inimesed taluma aeganõudvaid haldustoiminguid, et saada elamisluba ja kindlustada oma perekonnaliikmete õigusi, eriti siis, kui need pole ELi kodanikud. Nende raskuste ületamiseks on Euroopa Ko-

misjon teinud ettepanekuid, mis lihtsustaksid ja kaasajastaksid olemasolevat seadusandlust ning hõlbustaksid ELi kodanikel ja nende pereliikmetel teise ELi liikmesriiki kolimist.

Reisimisvabadus

Vaba liikumist peetakse ELi lepingutes väga oluliseks, kuid see muutus tegelekuseks siis, kui loodi „Schengeni ala“. See piirideta ala sai nime Luksemburgi linna järgi, kus kokkulepe allkirjastati. Praegu ei kuulu sellesse Ühendkuningriiki, Iirimaa ega uued liikmesriigid, ehkki kaks ELi mitte kuuluvat liiget — Norra ja Island — on lepinguosalised. Schengeni konventsioon on praegu ELi lepingute lahutamatuks osaks.

Schengeni ala piires saavad ELi alalised elanikud ja väljastpoolt tulevad külalised reisida oma soovi kohaselt vabalt ilma süstemaatilise passikontrollita. Kuid üksikujuhtudel võidakse siiski inimesel paluda oma isikut tõestada ning liikmesriikidele jääb eriolukordades õigus taaskehtestada piiratud ajaks piirikontroll.

Sisemise piirikontrolli kaotamine lihtsustab seaduskuulekatel kodanikel vaba ringiliikumist Euroopas. Kahjuks kehtib sama ka kurjategijate ja terroristide kohta. Sellepärast võttiski Schengeni konventsioon kuritegevuse

vastases võitluses tarvitusele teistsugused meetmed, nagu koostöö riiklike politseijõudude ja õigusasutuste vahel.

See on ka põhjus, miks liikmesriikidel lasub eriline vastutus valvata oma välispiire. Need on ainsad kohad, kus korraldatakse süstemaatilist kontrolli ELi saabujate või sealt lahkujate üle. Välispiiriks ei ole ainult maismaa piiripunktid, vaid ka rahvusvahelised len-

nuväljad, meresadamad ja mõned raudteejaamad, millest on nüüdseks saanud sisenemiskohad Euroopa Liitu.

Iririmaa ja Ühendkuningriik ei rakenda Schengeni piirikontrollisätteid: nad kontrollivad endiselt iga riiki sisenejat, välja arvatud teineteise territooriumilt tulijad. See ei mõjuta aga ELi kodanike õigust siseneda neisse liikmesriikidesse ja seal elada.

Läti piirivalvur jälgib ELi välispiiri.

Võrdsed õigused kõigile

Igaühel, kes elab Euroopa Liidus, peaks olema võimalik vabalt liikuda ühest riigist teise ja elukohta valida, arvestamata seda, kas ta on liikmesriigi kodanik või seaduslik sisse- ja väljarändaja kusagilt mujalt.

Külalised ELi mitte kuuluvaist riikidest võivad siseneda Schengeni alale ja seal vabalt reisida kuni kolm kuud eeldusel, et nad täidavad teatud tingimusi. Eelkõige peab neil olema kehtiv reisidokument, nad peavad suutma selgitada oma külaskäigu põhjusi ning neil peab olema piisavalt raha oma

elamiskulude katteks. Mõne riigi kodanikult nõutakse ka ELi sissesõiduvii- viisat. Viisaeeskirjad on ühtlustatud ning on kehtestatud ühtne nimekiri riikidest, kelle kodanikel peab olema viisa.

Lisaks ei vaja lühiajaliseks reisiks teiste Schengeni liikmesriikidesse viisat isik, kes ei ole küll Euroopa Liidu kodanik, kuid omab Schengeni liikmesriigi passi või seal kehtivat elamis- luba. Nende pereliikmete jaoks, kes ei ole ELi kodanikud, vähenevad sellega seoses bürookraatlikud tõkked.

Eriostustega immigrandid moodustavad olulise osa ELi tööjõust.

Residentide õigused

Praegu töötab Euroopa Liidus umbes viis miljonit inimest, kes ei ole Euroopa Liidu kodanikud. Neil kõigil on õigused, mis peaksid kehtima kogu liidus, kuid mõnikord raskendavad nende rakendamist erinevused eri riikide halduseeskirjade ja -menetluste vahel. Euroopa Komisjon tahab nende inimeste õiguste kaitsmiseks kehtestada ühtsed kriteeriumid ja kaitsemeetmed.

Komisjon on teinud ettepaneku juurutada „elaniku kodakondsust“. See annaks seaduslikele immigrandidele kindlad põhiõigused ja kohustused, kaasa arvatud õiguse elada ja töötada teises ELi liikmesriigis. Sellised õigused omandataks teatud aastate möödudes ning lõpuks oleks sellistel elanikel peaaegu samasugused õigused nagu ELi kodanikel.

Praegu käivad läbirääkimised perekondade taasühinemise korra üle. Selle eesmärk on liita perekondi ja lihtsustada nende ELi integreerumist. Kui näiteks ELi mitte kuuluva riigi kodanikul on mõne liikmesriigi väljastatud vähemalt aasta kehtiv elamisluba, siis võivad temaga sellesse riiki kaasa tulla ka tema pereliikmed.

ELis kooskõlastatakse juba praegu ELi mitte kuuluva riigi kodanike riiki lubamise eeskirju ja korda ning nende riigis viibimise tingimusi. Kuid liit soovib veelgi kaugemale minna. On jõutud arusaamisele, et immigrandid võiksid saada vabu töökohti, leevendada oskustöölise puudujääki ja noorendada Euroopa rahvastikku. Niisiis tahab EL aidata neil inimestel täielikult integreeruda kõigisse majanduse, kultuuri ja kodaniku elu valdkondadesse. See nõuab tegutsemist sellistes poliitilistes valdkondades nagu töölevõtmine, diskrimineerimisest hoidumine ja sotsiaalne kaasatus. See tähendab ühtlasi tähelepanu pööramist haridusele ja keelekoolitusele ning juurdepääsu tagamist sotsiaal- ja muudele teenustele.

Igapäevamured

Et oma vabadust täiel rinnal nautida, peab ELi kodanikel olema võimalik pöörduda kohtute ja teiste ametiasutuste poole ühte viisi lihtsalt nii oma riigis kui igas teises liikmesriigis. Samas tuleb vältida olukordi, kus kurjategijad kasutavad ära riiklike kohtusüsteemide vahelisi erinevusi. Kohtuotsuseid tuleb austada ja täita üle kogu Euroopa Liidu.

Kõik see nõuab „piiriülest õigusalast koostööd“. Näiteks tuleb ükskõik mil-

lises ELi liikmesriigis vastuvõetud seaduslike tsiviil- või kriminaalkohtu otsuseid tunnustada kõigis ametiasutustes üle kogu liidu. See põhimõte, mida kutsutakse „vastastikuseks tunnustamiseks“, võib tugevasti mõjutada indiviidi isiklikku elu, kui on tegemist näiteks ülalpidamisnõuetega, lahutuse ja laste juurde pääsemisega, finantsasjadega, nagu pankrot ja maksmata arved, ning isegi kriminaalkuritegudega.

Piiriüleste tsiviilasjade lihtsustamine

Kujutage endale ette järgmist olukorda. Paola Mennea kohtab Hans Schmidt, kes õpib Paola kodulinnas Roomas. Paar abiellub ja saab poja enne, kui nad kolivad Hansu kodumaale Saksamaale. Kahjuks abielu puruneb. Paola pöördub tagasi Rooma, kus ta nõuab kohtu kaudu lahutust ja vanemlikku vastutust lapse eest.

Kuidas seda piiriülest juhtumit käsitletakse?

ELis kehtivate eeskirjade kohaselt käsitleks Itaalia kohus lahutusprotsessi tingimusel, et Paola on elanud Itaalias vähemalt kuus kuud enne avalduse esitamist. Kohus oleks võimeline tegema otsuse ka vanemliku vastutuse küsimuses, kui nõue on esitatud lahutusprotsessi käigus. ELi seadused lubavad Paolal lihtsustatud menetluse kaudu nõuda, et seda kohtuotsust tunnustataks ja jõustataks ka Saksamaal — see- ga ei pea Paola oma juhtumit enam Saksamaa kohtu ette viima.

Käesolevad eeskirjad kehtivad abielulahutusprotsessi kohta (kaasa arvatud lahusel või abielu tühistamine). Ühtlasi hõlmavad need ka vanemlikku vastutust puudutavaid otsuseid, kuid ainult siis, kui need on tekkinud lahutusprotsessi kontekstis ja puudutavad vanemate ühiseid lapsi.

See kord muutub 1. märtsil 2005, kui kehtivad eeskirjad asendatakse uue määrusega, mis katab kõiki vanemliku vastutuse valdkondi ning tagab kõikidele lastele võrdse kohtlemise.

Koostöö tsiviilasjades

Isiklikud õigusalsed probleemid võivad olla juba ühe kohtualluvuse piireski piisavalt närvesöövad ja keerulised. Nende lahendamine võib muutuda veelgi keerulisemaks, kui näiteks perekondade purunemise korral tuleb neid menetleda kahe või enama õigussüsteemi raames.

Piiriülene õigusalsane koostöö on mõeldud mitmete selliste takistuste ületamiseks. Üldjuhul lähtutakse sellest, et siseriiklike kohtu- või haldussüsteemide keerukus või ühitamatus ei tohiks takistada ega heidutada kodanikke ja äriettevõtteid oma õigusi kasutamast.

EL on vastu võtnud õigusakti, mis puudutab kohtuotsuste vastastikust tunnustamist tsiviilasjades, nagu abielulahutus, lahuselu või abielu tühistamine. Praegu ei kata see veel kõiki võimalikke juhtumeid, nii et komisjon

püüab 2005. aastal eeskirju laiendada (vt tekstikasti). EL on kehtestamas ka ühtset korda, mis lihtsustab ja kiirendab piiriüleste vaidluste lahendamist väikeste ja vaidlustamata tsiviilhagide puhul, ning on koostanud ühtsed mii-nimumeeskirjad õigusabi saamiseks piiriülestes tsiviilasjades.

EL püüab lihtsustada piiriüleseid vaidlusi lapse hooldusõiguse üle.

Õiguslane koostöö kriminaalasjades

Seaduskuulekatele kodanikele on liikumisvabadus ELis tore asi. Kahjuks kasutavad ka kurjategijad seda ära. Terrorism, küberkuriteod, narkootikumide salakaubavedu ja inimkaubandus on kõige silmatorkavamad näited piiriülestest kuritegudest. Et nendega tõhusalt võidelda, vajab liit ühtset strateegiat kriminaalasjade käsitlemiseks. ELi kodanikud peavad teadma, et kurjategijaid võib vastutusele võtta hoolimata sellest, millises ELi punktis nad asuvad või millises paigas kuritegu sooritati.

Õiguslane koostöö võimaldab ühtselt määratleda teatud raskeid kuritegusid, ühtlustada riikide seadusi ning kehtestada proportsionaalsed ja hoitavad minimaalsed karistumäärad. ELi eesmärk on täita seaduselüngad, mida kasutavad ära organiseeritud kuritegelikud jõugud. Neile, kes sooritavad raskeid kuritegusid, ei tohi leiduda turvalist varjupaika.

Karistuste ja muude kohtuotsuste täideviimise vallas liigutakse selles suunas, et ühe liikmesriigi kohtumäärsi (trahvimine, vara konfiskeerimine või seaduserikkujatelt teatud õiguste äravõtmine) hakatakse rakendada kõikjal liidus. Siinkohal järgitakse jällegi siseriiklike kohtuotsuste vastastikuse tunnustamise põhimõtet, nii et erinevused riikide kohtupraktikas ei tohi

takistada kurjategijate kohtu ette toomist.

Euroopa vahistamismäärus ja Eurojust

Euroopa vahistamismäärus, mis kehtib ELis alates 2004. aasta jaanuarist, asendab väljaandmismenetlust, mis võttis liiga kaua aega. Kahtlusalused või süüdimõistetud kurjategijad, kes on õigusemõistmise või karistuse eest pääsemiseks välismaale põgenenud, saab sel moel kiiresti tagasi tuua riiki, kus nende üle kohut mõisteti (või mõistetakse). Vahistamismääruse saab välja anda igaühe jaoks, kellele on juba varem mõistetud vähemalt neljakuuline karistus või kes on süüdi mõistetud õiguserikkumises, mille minimaalne karistus ületab üht aastat vabadusekaotust.

Üheks tähtsamaks hiljutiseks edusammuks ELi õigusalas koostöös oli Eurojusti loomine 2003. aasta aprillis. Eurojust on Haagis asuv kõrgetasemeline ühes hoones töötav töörühm, kuhu kuuluvad kõigi ELi liikmesriikide kohtunikud ja prokurörid. Nad peavad sidet oma asutustega kodumaal ning jagavad nõuandeid ja teavet oma kolleegidega.

Eurojusti ülesandeks on aidata koordineerida raskete piiriüleste kuritegude uurimist ja kohtu ette viimist. Eurojust teeb tihedat koostööd Europoliga

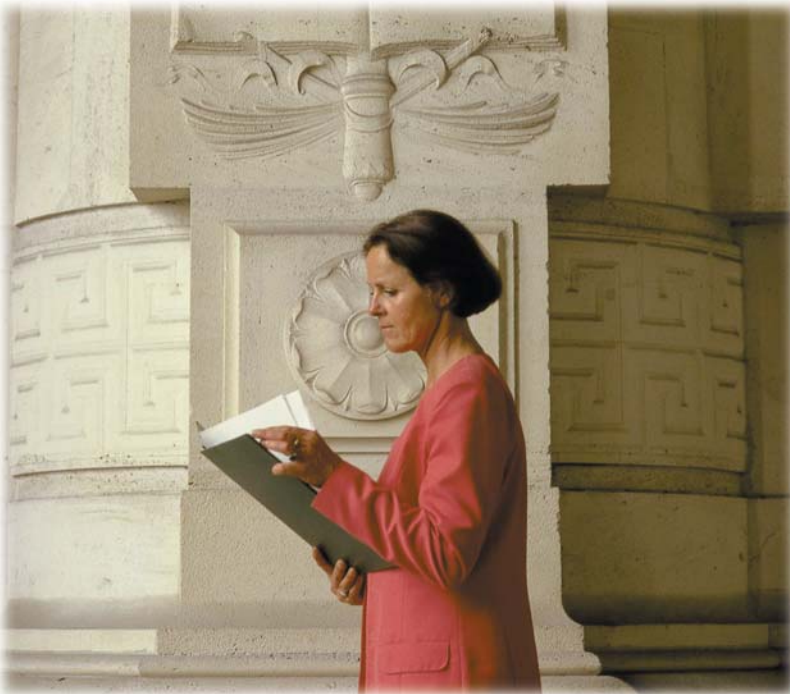
(Euroopa Politseiamet), OLAFiga (Euroopa Pettustevastane Amet) ja Euroopa Justiitsvõrgustikuga (siseriiklike õigusorganite võrgustik).

Seaduslike õiguste kaitsmine

Kurjategijate tabamine ja nende kohtu ette toomine on üks asi, kuid õigusel rajanev ala tähendab veel seda, et ka süüaluste õigused peavad olema kaitstud. Nad peavad saama õigusalast nõu ja vajadusel kasutada tõlki. Peab kehtima kindel kord, kuidas ko-

guda tõendeid, võtta eeluurimise alla ja arutada süüasja juhul, kui süüdistatavat pole kohal. Lühidalt öeldes, EL peab kokku leppima kohtupidamise ühistes miinimumstandardites.

Liit tunneb muret ka kuriteoohvrite pärast. 2001. aasta märtsis vastu võetud õigusaktid sätestavad neile miinimumgarantiid. Nende hulka kuuluvad õigus ärakuulamisele, juurdepääs asjakohasele teabele, võimalus osa võtta kohtuprotsessist, kohtukulude hüvitamine, sobiva tasemega kaitse ja kompensatsiooni saamine.

ELi siseriiklikud kohtud peavad tunnustama üksteise otsuseid.

Euroopal on pikaajaline traditsioon pakkuda varjupaika neile, kes seda vajavad.

Praktilise koostöö rahastamine

EL on käivitanud rea rahastamisprogramme, et aidata riiklikel ametiasutustel, oma ala asjatundjatel ning akadeemilistel ja valitsusvälistel organisatsioonidel teha Euroopa tasandil koostööd kuritegevuse vastases võitluses. Politsei- ja õigusalase koostöö raamprogramm kriminaalasjades (AGIS) kestab 2003.–2007. aastani. Selle eesmärk on luua üleeuroopalised võrgustikud, vahetada teavet ja levitada parimaid kriminaalasjade lahendamise tavaid.

Haldusalase koostöö rahastamisprogramm, mis hõlmab välispiire, viisasid, varjupaika ja immigratsiooni (ARGO), kestab 2006. aastani, nagu ka teine programm, mis puudutab õigusalast koostööd tsiviilasjades. Uus projekt, mis edendab ELi mitte kuuluva riigi kodanike integreerumist liitu (INTI), käivitati 2003. aastal. Veel üks programm, Daphne, võitleb kõikide laste, noorte ja naiste vastase vägivalda vormide vastu (sek-suaalsest kuritarvitamisest kuni koduse vägivalda ja kiusamiseni koolis).

Teel ühise varjupaigapoliitika loomisele

Euroopa on juba pikka aega vastu võtnud teistest riikidest saabuvaid inimesi, kes on sunnitud oma kodudest põgenema sõja või tagakiusamise tõttu. Sellistel inimestel on õigus otsida varjupaika ja Euroopa Liit peab oluliseks järgida Genfi konventsiooni pagulasseisundi kohta.

ELis kaitset otsivate inimeste sissevoolu suurenemine 1990. aastate algusest on viinud liikmesriigid ühise varjupaigapoliitika loomiseni. See koosneb kahest etapist. Esimesena töötatakse välja miinimumstandardid ja meetmed. Teises etapis jõutakse ühise varjupaigamenetluseni ja ühise staatuseni, mis antakse kõigile ELis varjupaiga saanud isikutele.

Varjupaigataotluste arv liidus erineb aastate lõikes ja sõltub sellest, kas ELiga piirnevatel aladel esineb suuremaid poliitilisi murranguid (nagu endises Jugoslaavias). Seetõttu esitati näiteks 1992. aastal 672 000 taotlust, samal ajal kui 2000. aastal oli neid vaid 374 000.

Loomulikult võivad eriolukordades, nagu Kosovo sõja ajal, mängu tulla eritingimused. Kiiret ja ajutist kaitset antakse tervetele varjupaika otsivatele gruppidele kaheks ja vajadusel ka kuni kolmeks aastaks. Pagulastele an-

take elamisload, majutus, juurdepääs sotsiaalhoolekande teenustele ja toetustele, arstiabi, õigus töötada ja nende lastele võimalus õppida. Ühtlasi võivad nad ametlikult varjupaika taotleda.

Liit otsib võimalusi, et kohustus varjupaigataotlejate eest hoolitseda oleks jaotatud liikmesriikide vahel võrdselt. Arutatakse ka seda, kuidas muuta taotluste läbivaatamine efektiivsemaks, et ooteajad lüheneksid, kuid samas koheldaks taotlejaid õiglaselt.

Selle kohta, milline ELi riik vastutab varjupaiga taotluse läbivaatamise eest, on oma eeskirjad. Tavaliselt on selleks riik, kuhu varjupaiga taotleja esimesena sisenes. Selle riigi kohuseks on taotlus vastavalt ELi kehtestatud tingimustele läbi vaadata ja võtta tagasi kõik need taotlejad, kes hiljem ebaseaduslikult teistesse liidu sihtpunktidesse reisivad.

Süsteem on muutunud tõhusamaks seoses uue andmebaasi Eurodac juurutamisega 2003. aasta alguses. Sinna kogutakse kõigi ELis varjupaika taotlevate isikute sõrmejäljed. Sõrmejälgede võrdluse teel saadakse teada, kas isik on juba mõnes teises liikmesriigis varjupaika taotlenud.

Euroopa Liidu piiri tugevdamine

Ühtse varjupaigasüsteemiga peab kaasnema selge seadusliku immigratsiooni poliitika, nii et majandusmigrantidel, kes püüavad ELi siseneda, ei oleks kiusatust varjupaiga teed järele proovida. Õiglaselised seaduslikud võimalused Euroopa Liitu siseneda aitavad teha lõpu ebaseaduslikule immigratsioonile ja inimkaubandusele.

Illegaalse immigratsiooni piiramine eeldab ka ELi välispiiri tugevdamist. Seda piiri haldab terve rida erinevaid riiklikke institutsioone — kaasa arvatud piirivalve, politsei- ja tolliametnikud — ja nende vahelise koostöö parandamiseks on käivitatud mitmed katseprojektid. Riigid, millel on eriti pikk rannajoon või maismaapiir, mis moodustab ELi välispiiri, võivad saada spetsiaalset abi ELilt.

Euroopa Liidu laienemisega hakkavad uued liikmesriigid vastutama suurte maa-alade kontrollimise eest Euroopa Liidu välispiiril. Paljud uued liikmed juba saavad ELilt toetust, et viia oma eriteadmised, varustus ja menetlusvi-

sid Euroopa Liidu tasemele. Kui see on saavutatud, kaotatakse piirikontroll nende ja ülejäänud ELi vahel ning laiendatakse Schengeni vaba liikumise ala.

Ühtse viisateabesüsteemi väljaarendamine võimaldab viisataotlusi põhjalikumalt kontrollida ja tugevdada pettustevastast võitlust. Hakatakse nõudma selliseid isiku tuvastamise meetodeid nagu sõrmejälgede võtmine, näo kujutise ja silma vikerkesta skaneerimine. Need andmed aitavad ühtlasi muuta ELi kodanike dokumente turvalisemaks ning kolmandatele riikidele kergemini vastuvõetavamaks.

Praegu on illegaalsete immigrantide koju tagasisaatmine suures osas siseriiklik ülesanne. Kuid Euroopa Komisjon soovib rohkem koostööd ja ühtseid eeskirju ning standardeid mitte ainult Euroopa Liidu liikmesriikide, vaid ka liidu ja illegaalse immigratsiooni lähteriikide vahel.

Tegeleda tuleb veel mitmete probleemidega, nagu miinimumstandardid tagasisaatmise menetlemisel, tagasisaatmise otsuste vastastikune tunnistamine ja sobivate reisidokumentide muretsemine dokumentideta illegaalsetele immigrantidele.

Sõrmejäljed muudavad reisidokumendid turvalisemaks.

Võitlus terrorismi ja organiseeritud kuritegevusega

Inimesed loodavad täiesti õigustatult, et liit tegeleb nende turvalisust ähvardavate ohtudega ning kaitseb neid terrorismi ja raskete, organiseeritud piiriüleste kuritegude eest. Kurjategijate peidukohtade ja nende ebaausalt saadud tulu kõrvaldamiseks on vaja tihedat politsei- ja õigusosalast koostööd.

Kuritegelikud organisatsioonid kasutavad alati ära nõrkusi, mis on oma-

sed õigus- ja majandussüsteemidele, mille raames nad tegutsevad, ning Euroopa Liit kujutab endast nende jaoks laia avatud ruumi, milles ringi liikuda. Terroristid, narkoparunid, inimestega kaubitsejad, rahapesijad või petturid tegutsevad nii, nagu riigipiire ei eksisteeriks: nad võivad planeerida kuritegusid ühes riigis, need täide viia teises ja elada hoopis kolmandas.

Võitlus narkomaania levikuga

Keegi ei tea täpselt, kui palju uimastikasutajaid ELis on. Juba ainuüksi heroiniisõltlasi arvatakse olevat umbes üks miljon. Illegaalsete uimastite tarvitamise tõttu sureb igal aastal 7000 kuni 8000 inimest. Välja on töötatud strateegiad, mis tegelevad narkootikumide põhjustatud arvukate probleemidega, ning pidevalt jagab teavet spetsiaalselt selleks loodud ELi asutus – Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus.

Narkootikumidega äritsemine ei tunne riigipiire ja uued tarbimisviisid levivad kiiresti. Riikide politseijõud saavad narkokuritegevusega võidelda vaid koostööd tehes. Poliitika kujundajad, meedikud ja pedagoogid saavutavad palju suuremat edu, kui nad jagavad omavahel teavet ja sihtfinantseeringuid üle kogu liidu. Seetõttu ongi EL käivitanud narkootikumidealase tegevusplaani ning kooskõlastanud riiklike ja kohalike kampaaniate toetamise strateegia.

Õiguskaitseorganid teevad koostööd narkokaubitsejate vastu tegutsemisel ja uimastite tänavale jõudmise takistamiseks. EL teeb koostööd riikidega üle kogu maailma, et õhutada neid loobuma taimede kasvatamisest, millest saab valmistada uimasteid. Kuid üha enam toodetakse liidus sünteetilisi uimasteid ning politsei pühendab hulga energiat neid valmistavate vabrikute leidmiseks ja sulgemiseks.

Mis puutub rahvatervisesse, siis on välja töötatud programmid, mille eesmärk on eelkõige takistada inimesi uimasteid proovimast või neid narkootikumidest võõrutada. Lisaks püüavad ka sellised projektid nagu heroiniikasutajatele puhaste süstalde hankimine vähendada uimastite kasutamiseiga seotud riske.

*Afganistan
on endiselt
peamiseks
kangete uimastite
allikaks.*

© Jeffrey L. Robinson / Ken Prys Media

Inimkaubandus

Inimestega kaubitsemine seksuaalse eksploateerimise või odava tööjõuna kasutamise eesmärgil on raske kuritegu, mis rikub põhiõigusi ja inimväärikust. See on organiseeritud kuritegelike jõukude, kes mõnikord tegutsevad seaduslike firmade kaitse all, peamiseks tuluallikaks. Tulu legaliseeritakse rahapesu kaudu ning rahastatakse selle abil teisi kuritegusid või makstakse altkäemaksu õiguskaitsesametnikele.

1996. aastast laialatuslikku strateegiat kavandanud Euroopa Liit jõudis suurima edusammuni 2002. aastal, kui leppis kokku kõnealuse kuriteo ühtses määratluses. Seda rakendatakse nüüd kõigis laienenud ELi liikmesriikides ning teatud kindlates olukordades võib selle kuriteo eest mõista minimaalselt kaheksa aastat vanglakaristust. ELi töö juhindub suures osas Brüsseli deklaratsioonist (september 2002), kus soovitatakse konkreetseid meetmeid, norme ja parimaid tavaid selle inimlike kannatusete pealt kasu lõikamise meetodi välja juurimiseks.

Rahapesu

Rahapesu on peaaegu iga kuritegevuse osa, kuna kuriteo tulud „pestakse“ nende ebaseadusliku päritolu varjamiseks. See probleem on väga laialatuslik: Rahvusvahelise Valuutafondi andmetel moodustab see 2–5% maailma sisemajanduse kogutoodangust.

Liit on võtnud tarvitusele mitmeid meetmeid rahapesule piiri panemiseks. 2000. aasta lõpus alustas ta koostööd rahvuslike rahapesu andmebüroodega. Sellele järgnesid õige pea kuritegelikul teel saadud varade ja tulude kindlakstegemist, ülesotsimist, külmutamist ja konfiskeerimist puudutavad õigusaktid.

Teine rahapesuvastane õigusakt, mis võeti vastu detsembris 2001, laiendas eespool mainitud määratlust, hõlmates nüüd kõiki raskeid kuritegusid, kaasa arvatud terrorismiga seotud õigusrikkumised. Seda ei kohaldata ainult pankade ja finantsasutuste suhtes, nagu esimesi meetmeid, vaid ka raamatupidamisele, advokaatidele, notaritele, kinnisvaraagentuuridele,

kasiinodele ja hinnaliste kaupade vahendajatele. Ka nemad peavad nüüd kõikidest kahtlastest tehingutest ametivõimudele ette kandma.

Politsei ja tolli koostöö

Politsei ja tolli koostööl on rahvusvahelises kuritegevuse vastases võitluses võtmeroll. On moodustatud Euroopa politseiülemate töökond, mis soodustab kontakte erinevate ELi õiguskaitseorganite vahel, samal ajal kui vastloodud Euroopa Politseikolledž (CEPOL) pakub politseikoolitust vanema ja keskastme ametnikele.

Riiklike politseijõudude vaheline koostöö ei piirdu kurjategijate vastu võitle-

misega. See laieneb ka suurematele spordiüritustele, eriti rahvusvahelistele jalgpallimatšidele, mis meelitavad kokku huligaane.

Õiguskaitseorganid avastavad end sageli poliitiliselt keerulistes olukordades, eriti siis, kui neil tuleb kahtlusalusele järgneda teise riigi territooriumile. Koostöölepped võivad hõlmata ka kohese jälitamise õigust, piiriülest jälitamist, salajast uurimist, andmete vahetamise sätteid ja ühiseid eriuurimisrühmi. Tolliametite vastastikuse abistamise ja koostöö konventsioon on välja töötatud selliselt, et see võimaldaks tolliametnikel lahendada piiriüleseid õigusrikkumisi.

Europol

Haagis baseeruv Europol kujutab endast politsei teabe kogumise, analüüsimise ja jagamise koordinatsioonikeskust, mis aitab kaasa kahes või enamas ELi riigis läbiviidavatele uurimistele.

Europoli varustuse hulka kuulub hiiglaslik arvutiandmebaas, mis aitab kahtlusalustele, kurjategijatele ja varastatud asjadele jälile saada, võimaldades politseiametnikele kohest juurdepääsu miljonitele ühiskastuses olevatele failidele. Ühendatuna elektrooniliste andmetega, mida hoitakse Schengeni teabesüsteemis, on politsei- ja tolliametnike käsutuses praegu hiiglaslik teabehulk.

Europoli ülesandeks oli esialgu (1994) koordineerida illegaalse uimastikaubanduse vastu peetavaid riiklike operatsioone. Nüüdseks on tegevusvaldkond laienenud ja hõlmab ka ärandatud sõidukite ja röövitud inimeste tagasisaamist, samuti ebaseaduslike immigratsioonivõrgustike, naiste ja laste seksuaalse ärakasutamise, pornograafia, dokumentide võltsimise, radioaktiivsete ainete ja tuumamaterjali, terrorismi, rahapesu ja euro võltsimise vastast tegevust.

Kuritegevuse ennetamine

Kuritegevuse ennetamine on enamasti riiklike, regionaalsete ja kohalike ametiasutuste asi. Üldine kriminaalpreventsioon ELis keskendub nende institutsioonide toetamisele noorte kuritegevuse, linnakuritegevuse ja narkokuritegevuse vastases võitluses. Need moodustavad suure osa kuritegudest ja mõjutavad inimeste elukvaliteeti. On loodud Euroopa kriminaalpreventsiooni võrgustik (EUCPN), et määrata kindlaks ELi prioriteetid, arendada ja vahetada parimaid kogemusi ning toetada mitmesuguseid üle-euroopalisi, riiklikke ja kohalikke algatusi.

Terrorismivastane võitlus

Kõik me mäletame Ameerikas 11. septembril 2001. aastal toime pandud kohutavaid terrorirünnakuid. Ka Euroopa ja eurooplased on olnud terroristliku vägivalda sihtkohtadeks ja meil on ühine soov terrorismile lõpp teha.

Varem kehtisid mõnes riigis eraldi terrorismivastased õigusaktid, samal ajal kui teised käsitlesid terrorismiakte nagu tavalisi kriminaalkuritegusid. Nüüd, kus on loodud ühtne raamistik, on poliitsei- ja õigusalane koostöö lihtsam. Tagamaks terrorismiaktide eest kõigjal liidus sarnased karistused, ühtlustatakse liikmesriikide karistusi, järgides põhimõtet, et karistused peavad olema nii proportsionaalsed kui ka hoiatavad.

ELi õigusaktid sisaldavad praegu mitmeid raskeid kuritegusid, nagu elu ja tervise ohustamine, inimrööv, pantvangi võtmine või lennuki ärandamine – neid loetakse terrorismiaktideks, kui nad on sooritatud ettekatsetult, terrorismi eesmärgil.

ELi liikmesriigid uurivad terrorismiakte, mis toimuvad nende territooriumil, või kui nende sooritajaks on mõni nende riigi kodanik või elanik või on akt sooritatud nende kodanike vastu. Samal ajal järgitakse sõnaselgelt inimõigusi, nagu õigus kogunemis-, suhtlemis- ja sõnavabadusele. Samas on tagatud ka terrorismiohvrite õigus kaitsele.

Pangaseifid ei tohi muutuda rahapesukodadeks.

© Ken Baskin/Getty Images

Avardunud rahvusvaheline mõõde

ELi laienemine loob Euroopas avarama stabiilsuse ja heaolu piirkonna, kus on tagatud demokraatia ja õigusriik ning austatakse inimõigusi. Loomulikult tõmbab ka inimesi naaberpiirkondadest ja kaugemalt Euroopa Liitu ning nad otsivad seal kohta oma kodu jaoks — olgu siis seaduslikult või mõnel muul moel.

Euroopa juhid ei arva, et sellele peaks reageerima tõkete ehitamisega ELi piiridele ja selle tsitadelliks muutmisega. See jätkaks Euroopa Liidu ja tema naabrid ilma paljudest väärtuslikest piiriülese kaubanduse ja koostöö võimalustest. Selle asemel tahab EL tihedaid partnerlussuhteid kõigi oma naabritega: Venemaa, Ukraina, Valgevene, Moldova, Kaukaasia, Balkani riikide, Põhja-Aafrika ja Lähis-Idaga.

Partnerlus kujutab endast tihedat koostööd terrorismi- ja organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses. See tähendab ELi naabrite abistamist nende politsei- ja õigusreformi elluviimisel ning piirikontrolli tõhustamisel. Näiteks hõlmab teine Põhjadimensiooni tegevuskava (2004–2006) teatud tegevusi, mis aitavad võidelda inimkaubanduse ja uimastitega kaubitsemise vastu ning tihendada koostööd Balti regiooni ja ELi piirivalve ning nende idapoolsete kolleegide vahel.

Kuid partnerluse puhul tuleb Euroopa Liidu lähinaabritele tagada lihtne juurdepääs laienenud ühistrule, kus on 450 miljonit tarbijat. See aitab kaasa naaberriikide kodanike elatustaseme parandamisele. Ühtlasi edendab see nende piirkondade demokraatlikke

Eri riikide politseiametnikud aitavad Bosnias ja Hertsegoviinas kohalikul politseil korda pidada.

institutsioone ja poliitilist pluralismi. Inimõiguste austamine on praegu kõigi Euroopa Liidu rahvusvaheliste lepete võtmeküsimuseks. Kõik see aitab tegeleda pagulaste ja varjupaigataotlejate probleemidega juba nende läheteriigis. Kuna olukord probleemsetes riikides on paranemas, tunnevad nende kodanikud väiksemat vajadust põgenemiseks ja parema elu otsimiseks kusagil mujal.

Samal ajal püüdleb Euroopa Liit selle poole, et osaleda aktiivselt mis tahes väljaspool tema piiri ette tulevate kriiside reguleerimisel. Näiteks töötavad

liikmesriikide politseiametnikud üheskoos Euroopa Liidu uues politseimisioonis Bosnias ja Hertsegoviinas. Nad koolitavad kohalikke politseiametnikke, aitavad tagada avalikku korda ja arendada dialoogi kohalike ametiasutustega.

Lühidalt öeldes ollakse Euroopa Liidus arvamusel, et üks tähtis vabaduse, õiguse ja turvalisuse kindlustamise viise tema piiri sees on nende eksportimine tema piirist **väljapoole**, nende hüvede levitamine üha laiemal alal, et muuta maailm turvalisemaks, vabamaks ja õiglasemaks.

Loe lisaks

Täpsema teabe saamiseks käesolevas väljaandes käsitletud teemade kohta külastage Euroopa Komisjoni veebilehte aadressil europa.eu.int/comm/justice_home/index_en.htm.

Uimastitega seotud probleemide kohta saate teavet ka Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskusest (EMCDDA) aadressil www.emcdda.eu.int/.

Euroopa Komisjon

Vabadus, turvalisus ja õigus kõigi jaoks **Justiits- ja siseküsimused Euroopa Liidus**

Sari *Arenev Euroopa*

Luxembourg: Euroopa Ühenduste Ametlike Väljaannete Talitus

2005 — 22 lk — 16,2 × 22,9 cm

ISBN 92-894-6712-6

Üheks Euroopa Liidu märkimisväärseks saavutuseks viimase poole sajandi jooksul on suure piirideta ala loomine, kus inimesed saavad ringi liikuda, ilma et piirikontroll neid takistaks. Samuti saavad ELi kodanikud vabalt valida, millises ELi riigis nad elada ja töötada soovivad.

Kuid selleks, et neid vabadusi täielikult kasutada, peab EL oma välispiire tõhusalt kontrollima. Liikmesriikide õigusasutused ja politsei jõud peavad samuti tegema tihedat koostööd, et inimesed kõikjal ELis oleksid võrdselt kaitstud kuritegevuse eest, omaksid võrdset juurdepääsu õiguskaitsele ja saaksid täielikult kasutada oma õigusi.

Euroopa Liit arendab välja kooskõlastatumat varjupaiga- ja immigratsioonipoliitikat, et varjupaigataotlejaid koheldaks ühtemoodi õiglaselt ning et seaduslikud immigrandid, keda EL vajab, integreeritaks Euroopa ühiskondadesse. Ühtlasi astutakse samme kuritegevuse tõkestamiseks ja illegaalse immigratsiooniga võitlemiseks.

Enamgi veel, globaliseerunud maailmas saavad ELi liikmesriigid ainult koostöös tõhusalt võidelda rahvusvahelise kuritegevuse ja terrorismi vastu.

Kõik see tagab, et Euroopa Liit on tõepoolest ühtne vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala kõigi jaoks.

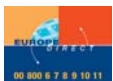
Muu teave Euroopa Liidu kohta

Teavet Euroopa Liidu kohta leiab internetis igas ametlikus keeles, eestikeelsele teabele pääseb juurde EUROPA serveri europa.eu.int kaudu

Üle kogu Euroopa asub sadu kohalikke ELi teabekeskusi. Lähima keskuse aadressi leiab veebilehelt europa.eu.int/comm/relays/index_en.htm

EUROPE DIRECT on teenistus, mille vahendusel saate vastuse küsimusele Euroopa Liidu kohta. Helistage tasuta numbril **00 800 6 7 8 9 10 11** (väljaspool ELi tasulisel numbril +32 2 299 96 96) või saatke e-kiri veebilehe europa.eu.int/europedirect vahendusel

Eestikeelset teavet ja publikatsioone Euroopa Liidu kohta leiate:

Euroopa Komisjoni esindus Eestis

Kohtu 10
10130 Tallinn
Tel: (372) 6 264 400
Faks: (372) 6 264 439
E-post: PRESS-REP-ESTONIA@cec.eu.int

Euroopa Parlamendi infobüroo Eestis

Roosikrantsi 11
10119 Tallinn
Tel: (372) 6 676 321
Faks: (372) 6 676 322
E-post: eptallinn@europarl.eu.int

Rahvusraamatukogu

Euroopa Liidu infokeskus

Tõnismägi 2
15189 Tallinn
Tel: (372) 6 307 330
Faks: (372) 6 451 997
E-post: elik@nlib.ee

Eurotelefon

Tel: 0 800 3330
E-post: info@eurotelefon.ee

Tartu Ülikooli Raamatukogu

Eurodokumentatsiooni keskus

W. Struve 1
50091 Tartu
Tel: (372) 7 375 780
E-post: paring@utlib.ee
<http://www.euroinfo.ee/>

Audentese Ülikool

Eurodokumentatsiooni keskus

Tondi 84
11316 Tallinn
Tel: (372) 6 996 596
Faks: (372) 6 996 600
E-post: ylikool@audentes.ee

Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoda

Euroinfo keskus

Toom-Kooli 17
10130 Tallinn
Tel: (372) 6 448 079
Faks: (372) 6 460 245
E-post: info@koda.ee
<http://www.koda.ee/euroinfokeskus/>

Euroopa Komisjoni ning Euroopa Parlamendi esindused ja bürood on olemas kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides. Euroopa Komisjoni delegatsioonid asuvad üle maailma.

Euroopa Liit

Euroopa Liidu liikmesriigid

Kandidaatriigid

ET

Üheks Euroopa Liidu märkimisväärseks saavutuseks viimase poole sajandi jooksul on suure piirideta ala loomine, kus inimesed saavad ringi liikuda, ilma et piirikontroll neid takistaks. Samuti saavad ELi kodanikud vabalt valida, millises ELi riigis nad elada ja töötada soovivad.

Kuid selleks, et neid vabadusi täielikult kasutada, peab EL oma välispiire tõhusalt kontrollima.

Liikmesriikide õigusasutused ja politseijõud peavad samuti tegema tihedat koostööd, et inimesed kõikjal ELis oleksid võrdselt kaitstud kuritegevuse eest, omaksid võrdset juurdepääsu õiguskaitsele ja saaksid täielikult kasutada oma õigusi.

Euroopa Liit arendab välja kooskõlastatumat varjupaiga- ja immigratsioonipoliitikat, et varjupaigataotlejaid koheldaks ühtemoodi õiglaselt ning et seaduslikud immigrandid, keda EL vajab, integreeritaks Euroopa ühiskondadesse. Ühtlasi astutakse samme kuritegevuse tõkestamiseks ja illegaalse immigratsiooniga võitlemiseks.

Enamgi veel, globaliseerunud maailmas saavad ELi liikmesriigid ainult koostöös tõhusalt võidelda rahvusvahelise kuritegevuse ja terrorismi vastu.

Kõik see tagab, et Euroopa Liit on tõepoolest ühtne vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala kõigi jaoks.

Väljaannete talitus
Publications.eu.int

